

KLAMÁRSKY ŽIVOT
DOSPELÝCH

FER
RAN
TE

PREKLAD IVANA DOBRAKOVÁ

INAQUE

Elena Ferrante

Klamársky život dospělých

Ďakujeme vám, že ste si kúpili túto knižku,
lebo dobré príbehy žijú vtedy, keď ich čítame.
Kniha, ktorú držíte v rukách, vyšla aj
vďaka nášmu spojeniu s 582, s. r. o.

582

Elena Ferrante

LA VITA BUGIARDA DEGLI ADULTI

COPYRIGHT © 2019 by Edizioni e/o

TRANSLATION © Ivana Dobráková 2020

COPYEDITING Jana Šulková, Martina Kubealaková

COVER © Barbora Šajgalíková

COVER PHOTO © Anka Zhuravleva

SLOVAK EDITION © Inaque 2020

ISBN 978-80-8207-064-7

ISBN E-BOOK 978-80-8207-065-4

Elena Ferrante
Klamársky život dospělých

INAQUE

I

1

Dva roky predtým, než otec odišiel z domu, povedal matke, že som veľmi škaredá. Tú vetu vyslovil potichu, v byte vo štvrti Rione Alto, hore na Via San Giacomo dei Capri, ktorý si moji rodičia kúpili hneď po svadbe. Všetko – zákutia Neapola, modré svetlo ľadového februára, tie slová – vtedy znehybnelo. Ja som sa, naopak, začala zosúvať a zosúvam sa ešte aj teraz, v týchto riadkoch, ktoré mi chcú prisúdiť príbeh, zatiaľ čo v skutočnosti nie som nič, nič svoje, nič, čo by sa skutočne začalo alebo dosiahlo naplnenie: iba zmätok, o ktorom nikto – ani ten, kto v tomto okamihu píše – nevie, či obsahuje správnu niť príbehu alebo je len spleťou bolesti bez vykúpenia.

Otca som mala veľmi rada, vždy sa správal láskavo. Mal vyberané spôsoby, ktoré sa celkom nezlučovali s jeho telom, takým útlým, že šaty na ňom viseli a vyzerali o číslo väčšie, čo mu v mojich očiach prepožičiavalo nenapodobiteľnú eleganciu. Mal jemné črty tváre, hlboké oči s dlhými mihalnicami, dokonale tvarovaný nos, plné pery a vôbec nič na ňom nepôsobilo rušivo. Pri každej príležitosti sa na mňa obracal s veselosťou, nech už bola moja či jeho nálada v skutočnosti akákoľvek, a nezavrel sa do pracovne – kde stále čosi študoval –, kým odo mňa nevymámil aspoň úsmev. Radosť mu robili najmä moje vlasy; teraz ale neviem presne určiť, kedy mi ich začal chváliť, možno už keď som mala dva či tri roky. Isté je, že sme počas môjho detstva viedli takéto rozhovory:

„Aké pekné vlasy, kvalitné, lesklé, daruješ mi ich?“

„Nie, sú moje.“

„Buď trochu veľkorysá.“

„Ak chceš, môžem ti ich požičať.“

„Výborne, aj tak ti ich viac nevrátim.“

„Veď už máš svoje.“

„Tie, čo mám, som zobral tebe.“

„To nie je pravda, klameš.“

„Skontroluj si ich: boli príliš pekné, a tak som ti ich ukradol.“

Skontrolovala som si ich, ale len zo žartu, vedela som, že by mi ich nikdy neukradol. A smiala som sa, veľmi som sa smiala, s ním som sa zabávala viac než s matkou. Stále chcel niečo moje: ucho, nos, bradu, hovoril, že sú také dokonalé, že bez nich nemôže žiť. Tón, ktorým to hovoril, som zbožňovala; neustále mi tým dokazoval, že sa bezo mňa nevie zaobiť.

Prirodzene, otec sa takto nesprával ku všetkým. Niekedy, keď sa ho niečo príliš dotklo, zvykol rozrušene spájať veľmi vycibrený prejav s nekontrolovateľnými emóciami. Inokedy to, naopak, rýchlo usekol a uchýľoval sa ku krátkym, extrémne presným vetám, takým hutným, že nikto viac nenamietal.

Títo dvaja otcovia boli veľmi odlišní od toho, ktorého som mala rada, a ich existenciu som začala objavovať približne v šiestich až ôsmich rokoch, keď som ho počula diskutovať s priateľmi a známymi, ktorí nás z času na čas navštívili a zápalisto debatovali o problémoch, ktorým som vôbec nerozumela. Väčšinou som ostávala s matkou v kuchyni a nevšímala si, ako sa pár metrov od nás hádali. Ale niekedy, keď mala matka prácu a zatvorila sa vo svojej izbe, som ostala sama v predsieni, kde som sa hrala alebo si čítala, najmä čítala, povedala by som, lebo rodičia veľmi veľa čítali a mne sa páčilo byť ako oni. Ich diskusie som si nevšímala, hru alebo čítanie som prerušila, iba ak sa náhle rozhostilo ticho, v ktorom zazneli otcove cudzie hlasy. Od toho momentu mal hlavné slovo a ja som čakala, kým sa stretnutie skončí, aby som zistila, či je opäť taký ako vždy – milý a s prívetivým tónom.

Večer, keď vyslovil tú vetu, sa práve dozvedel, že sa mi nedarí v škole. To bola novinka. Od prvej triedy základnej školy som bola vždy dobrá žiačka a iba v posledných dvoch mesiacoch som začala zaostávať. Rodičom však veľmi záležalo na mojom prospechu a najmä matka sa pri prvých zlých známkach znepokojila.

„Čo sa deje?“

„Neviem.“

„Musíš sa učiť.“

„Ja sa učím.“

„Tak potom?“

„Niektoré veci si pamätám a iné zas nie.“

„Uč sa, kým si nebudeš pamätať všetko.“

Učila som sa až do vyčerpania, no výsledky boli naďalej neuspokojivé. A práve v to popoludnie sa išla matka porozprávať s učiteľmi a vrátila sa veľmi rozladená. Nevyhrešila ma, rodičia ma nikdy nehrešili, len mi povedala: učiteľka matematiky je najnespokojnejšia, ale vraj ak sa budeš snažiť, môžeš sa zlepšiť. Potom odišla do kuchyne pripraviť večeru a medzičasom sa vrátil otec. Z izby som počula, že mu referuje o sťažnostiach učiteľov, a pochopila som, že na moje

ospravedlnenie sa odvoláva na zmeny ranej puberty. On ju však prerušil a jedným zo svojich tónov, ktoré pri mne nikdy nepoužíval – dokonca aj s náznakom nárečia, u nás doma úplne zakázaného –, mu vyšlo z úst čosi, čo určite nechcel, aby mu ušlo: „Puberta s tým nemá nič spoločné: začína sa podobať na Vittoriu.“

Keby vedel, že som ho mohla začuť, som si istá, že by nehovril spôsobom takým vzdialeným našej zvyčajnej pobavenej ľahkomyselnosti. Obaja si mysleli, že dvere mojej izby sú zavreté, vždy som ich totiž zatvárala, a nevedomili si, že jeden z nich ich nechal otvorené. A tak som sa v dvanástich rokoch z otcových úst dozvedela, hlas mal pridusený snahou hovoriť potichu, že sa začínam podobať na jeho sestru, na ženu, v ktorej – ako som ho neraz počula tvrdiť, čo si veľmi dobre pamätám – sa dokonale snúbili škaredosť s ničomnosťou.

Tu by mohol niekto namietat: trochu preháňaš, tvoj otec nepovedal doslova: Giovanna je škaredá. Pravda, nemal v povahe súdiť tak príkro. Ale prechádzala som obdobím, keď som bola veľmi zraniteľná. Už takmer rok som mala menštruáciu, moje prsia boli až príliš nápadné a hanbila som sa za ne, bála som sa, že smrdím, neustále som sa umývala, chodila som spať namrzená a zobúdza sa ešte namrzenejšia. V tom období ma dokázalo utešiť a ubezpečiť len vedomie, že on na mne zbožňuje absolútne všetko. A tak v okamihu, keď ma prirovnal k tete Vittorii, som sa cítila horšie, než keby povedal: Giovanna bola kedysi pekná, teraz ošpatnela. Meno Vittoria znelo u nás doma ako meno nejakej obludnej bytosti, ktorá poškvŕni a nakazí každého, koho sa dotkne. Nevedela som o nej takmer nič, videla som ju naozaj len párkrát, ale – a o to ide – z tých málo príležitostí som si vybavovala iba znechutenie a strach. Nie znechutenie a strach, ktoré by vo mne mohla vyvolať ona z mäsa a kostí, koniec koncov som si na ňu vôbec nespomínala. Desili ma znechutenie a strach, ktoré vzbudzovala v mojich rodičoch. Otec hovoril o svojej sestre odjakživa hmlisto, akoby robila hanebné rituály, ktoré zneuctievali ju a každého, s kým sa stýkala. Matka ju, naopak,

nikdy nespomínala, a ak náhodou zasiahla do manželových výbuchov, vlastne sa ho snažila umlčať, akoby sa obávala, že Vittoria, nech by sa nachádzala kdekoľvek, by ich mohla začuť, načo by sa hneď rúznymi krokmi rozbehla hore po Via San Giacomo dei Capri, hoci to bola dlhá a prudko stúpajúca ulica, zámerné so sebou vlečúc všetky choroby z nemocníc, s ktorými sme susedili, doletela by až k nám domov na sieste poschodie, rozbila by nábytok, metajúc šialené čierne blesky z očí, a matku by nafackala, keby sa pokúsila protestovať.

Iste, vytušila som, že za tým napätím musia byť spáchané a utržené krivdy, ale v tom čase som o rodinných záležitostiach vedela len málo a najmä som tú strašnú tetu nepovažovala za člena rodiny. Bola strašiakom z detstva, vysušenou a posadnutou siluetou, rozstrapatenou postavou číhajúcou v zákutiach domov, keď sa znesie noc. Bolo teda možné, aby som len tak, bez varovania, zistila, že naberám jej črty tváre? Ja? Ja, čo som sa až do tej chvíle cítila pekná a vďaka otcovi som sa domnievala, že takou aj navždy ostanem? Ja, čo som si vďaka jeho neustálemu potvrdzovaniu myslela, že mám nádherné vlasy, ja, čo som chcela byť milovaná, tak ako ma miloval len on, za akú ma privykol sa považovať, ja, čo som už trpela, lebo som cítila, že obaja moji rodičia sú so mnou náhle nespokojní a táto nespokojnosť ma rozrušovala a všetko zahalovala?

Čakala som na matkine slová, ale jej reakcia ma neutešila. Hoci nenávidela všetkých manželových príbuzných a švagriná sa jej bridila, ako sa vám bridí jašterica, ktorá vám vybehne po holej nohe, nezareagovala kričiac: zbláznil si sa, moja dcéra nemá s tvou sestrou nič spoločné. Obmedzila sa len na chabé, veľmi strohé: ale nie, čo to hovoríš. A ja som sa rozbehla zavrieť dvere, aby som už nič ďalšie nepočula. V tichosti som plakala a prestala som, až keď do izby vošiel otec, aby mi oznámil – tentoraz prívetivým hlasom –, že večera je hotová.

Už so suchými očami som sa k nim pripojila v kuchyni a s pohľadom upretým do taniera som musela zniesť sériu užitočných rád, ako zlepšiť svoj školský prospech. Potom

som sa vrátila do izby predstierať, že sa učím, zatiaľ čo oni sa usadili pred televízorom. Pociťovala som bolesť, ktorá nechcela prestať ani sa zmierniť. Prečo otec vyslovil tú vetu, prečo mu matka prudko neoponovala? Bolo to ich nespokojnosťou so zlými známkami alebo znepokojením, ktoré nesúviselo so školou, ale trvalo už ktovieako dlho? A on, najmä on, vyslovil tie hrozné slová pre momentálnu nevôľu, ktorú som mu spôsobila, alebo svojím ostrým zrakom človeka, ktorý všetko vie a vidí, už dávno odhalil príznaky môjho blížiacieho sa pádu, zla, ktoré postupovalo a skľučovalo ho a proti ktorému sám nevedel bojovať? Zúfala som si celú noc. Ráno som vstala s presvedčením, že ak sa chcem zachrániť, musím sa ísť pozrieť, akú tvár má v skutočnosti teta Vittoria.

3

Bola to náročná úloha. Môj otec dokázal aj v meste ako Neapol – zaľudnenom rozvetvenými rodinami, ktoré aj napriek krvavým konfliktom za sebou nikdy celkom nepálili mosty – žiť absolútne autonómne, akoby nemal pokrvných príbuzných, akoby sa splodil sám. Prirodzene, často som sa vídala s matkinými rodičmi a bratom. Boli to láskaví ľudia, ktorí mi kúpovali veľa darčiekov, a kým starí rodičia nezomreli – najprv dedko a rok nato babka: tieto náhle straty ma rozrušili, matka plakala, ako sme plakávali my dievčatá, keď sme si ublížili – a kým môj strýko neodišiel pracovať ďaleko, často a veľmi radi sme sa s nimi stretávali. O otcových príbuzných som, naopak, nevedela takmer nič. V mojom živote sa objavovali iba veľmi zriedkavo – svadba, pohreb – a vždy v takej silene vlúdnej atmosfére, že som si zo stretnutí neodniesla nič iné iba rozpaký zo strojenosti: pozdrav starého otca, daj pusu tete. O týchto príbuzných som sa teda nikdy veľmi nezaujímal aj preto, že po stretnutiach s nimi boli moji rodičia nervózni a spoločným rozhodnutím na ne radšej zabudli, akoby sa nechtiac zaplietli do divadelnej hry biednej hodnoty.

Treba tiež povedať, že zatiaľ čo matkini príbuzní žili na presne určenom mieste so svojím sugestívnym názvom pri Múzeu – boli to starí rodičia od Múzea –, miesto, kde bývali otcovi príbuzní, bolo neurčité, bez mena. Čo sa týkalo ich bydliska, isté bolo len jedno: na to, aby sme k nim prišli, bolo treba zísť dolu, čoraz nižšie, stále viac dolu, až na samý spodok Neapola. Cesta k nim bola taká dlhá, že sa mi vždy zdalo, že my a otcovi príbuzní bývame v dvoch rozdielnych mestách. Čo som veľmi dlho považovala za pravdu. Keďže sme mali byť na najvyššom mieste Neapola, kamkoľvek sme sa vybrali, museli sme nutne zísť dolu. Rodičia schádzali radi len po štvrt Vomero alebo, s istými ťažkosťami, až po byt starých rodičov pri Múzeu. Priateľov mali najmä na Via Suarez, na Piazza degli Artisti, na Via Luca Giordano, na Via Scarlatti, na Via Cimarosa – tieto ulice mi boli dobre známe, lebo tam bývali aj mnohí moji spolužiaci. Nehovoriac o tom, že všetky viedli do parku Villa Floridiana, na moje obľúbené miesto, kam ma matka brávala od narodenia na vzduch a na slnko a kde som strávila príjemné chvíle s dvoma priateľkami z raného detstva, Angelou a Idou. Až po týchto toponymách, všetkých šťastne prestúpených obrazmi rastlín, fragmentov mora, záhrad, kvetov, hier a dobrých spôsobov, sa začínalo skutočné klesanie, ktoré moji rodičia považovali za nepríjemné. Kvôli práci, na nákupy, pre potreby štúdia, stretávania sa a diskusií, ktoré viedol najmä môj otec, denne zostupovali, väčšinou lanovkou, až do štvrte Chiaia, až po Toledo a odtiaľ vyrážali na Piazza Plebiscito, do Národnej knižnice, k Port'Alba a na Via Ventaglieri a Via Foria, najďalej však na Piazza Carlo III, kde bola škola, v ktorej učila matka. Aj tieto názvy som dobre poznala, keďže ich rodičia bežne vyslovovali, ale nebrávali ma tam so sebou často, a možno preto vo mne nevyvolávali také pocity nadšenia. Mimo Vomera mi mesto takmer nepatrilo, vlastne čím viac som sa premiestňovala po rovine, tým viac sa mi zdalo cudzie. Bolo teda prirodzené, že časti, kde bývali otcovi príbuzní, mali v mojich očiach črty ešte divokých a nepreskúmaných svetov. Nielsenže

pre mňa nemali vlastné názvy, ale z toho, akým spôsobom o nich hovorili, som vycítila, že je aj ťažké sa do nich dostať. Zakaždým, keď tam bolo treba ísť, sa moji rodičia, zvyčajne energickí a dobre naladení, zdali zrazu mimoriadne vyčerpaní, mimoriadne úzkostliví. Bola som malá, ale ich napätie a rozhovory – vždy tie isté – sa mi vryli do pamäti.

„André,“ povedala matka zničeným hlasom, „obleč sa, musíme ísť.“

Ale on ďalej čítal a podčiarkoval si v knihách tou istou cezurkou, ktorou si písal aj do zošita, otvoreného pri sebe.

„André, je neskoro, nahnevajú sa.“

„Si prichystaná?“

„Áno.“

„A Giovanna?“

„Aj Giovanna.“

Otec až vtedy nechal knihy a zošity otvorené na písacom stole, obliekol si čistú košeľu, slušný oblek. Ale bol mlčanlivý, napätý, akoby si v duchu prechádzal repliky vnútenej roly. Matka zatiaľ, vôbec nie prichystaná, neustále kontrolovala, ako vyzerá ona, otec, ako vyzerám ja, takmer akoby nám len vhodné oblečenie mohlo zaručiť, že sa všetci traja vrátíme do bytu bez ujmy. Skrátka, bolo očividné, že pri každej z tých príležitostí mali pocit, že sa musia brániť pred miestami a osobami, o ktorých mi nič nehovorili, aby ma neznepokojili. Ale ja som aj tak vnímala ich nezvyčajnú úzkosť, vlastne som ju spoznávala, vždy tam bola, možno jediná spomienka na úzkosť v inak šťastnom detstve. Znepokojovali ma takéto vety, okrem iného vyslovené v taliančine, ktorá sa zdala – ako to povedať – roztrieštená:

„Prosím ťa, ak Vittoria niečo povie, tvár sa, že si to nepočul.“

„Čiže ak bude vystrájať, mám mlčať?“

„Áno, pamätaj, že je s nami Giovanna.“

„Dobre.“

„Nehovor dobre, keď to ani nie je pravda. Musíš sa snažiť. Ostaneme polhodinu a vrátíme sa domov.“

Z tých návštev som si nezapamätala takmer nič. Hluk, teplo, roztržité pusu na čelo, slová v nárečí, nepríjemný pach, ktorý sme pravdepodobne všetci vydávali od strachu. Táto atmosféra ma rokmi presvedčila, že otcovi príbuzní – hlučné a odporne neupravené postavy, najmä teta Vittoria, tá najčernejšia, najneupravenejšia – predstavovali hrozbu, hoci bolo ťažké pochopiť, v čom tá hrozba spočívala. Bolo treba považovať za nebezpečnú oblasť, kde bývali? Boli nebezpeční starí rodičia, strýkovia a tety, bratrance a sesternice alebo len teta Vittoria? Jediní zasvätení boli asi moji rodičia, a teraz, keď som cítila potrebu zistiť, ako vyzerá moja teta, akým je človekom, musela som sa obrátiť na nich, aby som sa k tomu dopátrala. Ale aj keby som sa ich opýtala, čo by som z nich vytiahla? Buď by ma zrušili dobrosrdečným odmietnutím – chceš vidieť svoju tetu, chceš ísť za ňou, a načo by to bolo dobré? –, alebo by ich to rozrušilo a snažili by sa ju už nespozívať. A tak som si povedala, že na začiatok musím pohľadať nejakú jej fotku.

4

Využila som jedno popoludnie, keď obaja neboli doma, a išla som sa prehrabávať do skrine v ich spálni, kde matka uschovala albumy s pekne uloženými svojimi, otcovými a mojimi fotografiami. Tie albumy som poznala naspamäť, často som si v nich listovala: dokumentovali najmä ich vzťah a mojich takmer trinásť rokov života. A už som vedela, že kým akousi záhadou boli matkini príbuzní takmer vo všetkých albumoch, príbuzní môjho otca sa v nich vyskytovali len zriedka a predovšetkým medzi tými niekoľkými nebola teta Vittoria. Ale tiež som si pamätala, že niekde v tej skrini je aj stará kovová krabica, v ktorej sú bez ladu a skladu uschované fotky mojich rodičov z čias, keď sa ešte nepoznali. A keďže na tie som sa takmer nikdy neďívala, a ak, tak vždy len v matkinej spoločnosti, dúfala som, že medzi nimi nájdem nejaké fotky svojej tety.

Vyhrabala som ju zo spodu skrine, ale najprv som sa rozhodla svedomito preskúmať fotky v albumoch, ktoré ich dvoch zobrazovali ako snúbencov, ako namosúrených mladomanželov na svadbe s hŕstkou hostí, ako stále šťastnú dvojicu, a napokon mňa, ich dcéru, od narodenia prehnane veľakrát vyfotenú. Pristavila som sa najmä pri ich svadobných fotkách. Otec mal na sebe očividne pokrkvany tmavý oblek a na každom zábere bol zachmúrený; matka stála po jeho boku odetá nie v svadobných šatách, ale v krémovom kostýme, so závojom tej istej farby na hlave, neurčito dojatá. Medzi asi tridsiatkou pozvaných boli, ako som už vedela, nejakí ich priatelia z Vomera, s ktorými sa dodnes stretávali, a príbuzní z matkinej strany, tí dobrí starí rodičia od Múzea. Ale aj tak som si ich znovu prezerala, hľadajúc postavu, hoci aj v pozadí, ktorá by neviem ako odkazovala na ženu, na ktorú som nemala žiadnu spomienku. Nič. A tak som prešla ku krabici a po mnohých pokusoch sa mi ju podarilo otvoriť.

Vysypala som jej obsah na posteľ: všetky fotky boli čiernebiele. Tie z ich dospievania nemali žiadne poradie: moja matka, veselá, so spolužiakmi, s rovnako starými priateľkami, pri mori, na ulici, pôvabná a dobre oblečená, bola pomiešaná s mojím zamysleným, vždy osamoteným otcom, nikdy nie na prázdninách, v nohaviciach vypuklých na kolenách a kabátikoch s príliš krátkymi rukávmi. Fotky z detstva a ranej puberty boli, naopak, uložené v dvoch obálkach, tie, ktoré pochádzali z matkinej, a tie, ktoré pochádzali z otcovej rodiny. V týchto druhých – povedala som si – moja teta nutne musí byť, a tak som ich začala prechádzať jednu po druhej. Nebolo ich viac než dvadsať, pričom ma hneď zaujalo, že na troch či štyroch z nich sa otec, ktorý sa na iných fotografiách objavoval ako dieťa, chlapec, spolu so svojimi rodičmi a príbuznými, ktorých som nikdy nevidela, prekvapivo nachádza vedľa čierneho obdĺžnika zafarbeného fixkou. Netrvalo mi dlho, aby som pochopila, že presne narysovaný obdĺžnik bol jeho prácou, zúrivou a zároveň tajnou. Predstavila som si ho, ako pravítkom, ktoré mal na písacom stole, uzatvára časť fot-

ky do geometrického útvaru a potom po obrázku dôsledne prechádza fixkou, dávajúc pozor, aby nevyšiel za stanovené okraje. Aká trpezlivá práca, nemala som žiadne pochybnosti: obdĺžniky vymazávali a pod ich čiernou farbou sa skrývala teta Vittoria.

Dost dlhý čas som si nebola istá, ako pokračovať. Napokon som sa odhodlala, v kuchyni som pohľadala nožík a opatrne som oškriabala miniatúrny výsek na fotke, ktorý môj otec zakryl. Čoskoro som si uvedomila, že sa objavuje iba biela farba papiera. Pociťala som úzkosť a prestala s tým. Dobro som vedela, že konám proti otcovej vôli, a desili ma činy, ktoré ma mohli ešte viac pripraviť o jeho náklonnosť. Úzkosť narástla, keď som na spodku krabice objavila jedinú fotku, na ktorej nebol dieťaťom či pubertiakom, ale mladíkom, ktorý sa, čo bolo veľmi zriedkavé na fotkách z obdobia, než spoznal moju matku, usmieval. Bol odfotený z profilu, tváril sa veselo, mal rovné a veľmi biele zuby. Ale úsmev, veselosť sa neobracali na nikoho. Vedľa neho boli dokonca dva obdĺžniky, dve veľmi presné rakvy, do ktorých, v čase určite inom než v tom srdečnom zachytenom na fotke, uzavrel telo svojej sestry a ktoviekoho ďalšieho.

Na túto fotku som sa sústredila veľmi dlhý čas. Otec bol na nej na ulici, na sebe mal károvanú košeľu s krátkymi rukávami, takže to muselo byť v lete. Za jeho chrbtom bol vstup do nejakého obchodu, na vývesnej tabuli sa dalo prečítať len -srvo, bol tam výklad, ale nedalo sa rozoznať, čo v ňom mali vystavené. Vedľa čiernej škrvny bola biela tyč s výraznými obrysami. A potom tam boli tieň, dlhé tieň, jeden z nich bol očívidne tieňom ženského tela. Hoci sa otec vynasnažil vymazať osoby stojace vedľa neho, nechal na chodníku ich stopu.

Opäť som sa pokúsila pomaličky zoškriabať atrament v obdĺžniku, ale zastavila som sa, len čo som si všimla, že aj tentoraz sa na fotke objavuje iba biela farba. Počkala som minútu či dve a potom som sa do toho opäť pustila. Pracovala som s ľahkosťou, počula som svoj dych v tichom byte. Definitívne som to vzdala, až keď jediné, čo som dokázala vyťažiť